

КОН'ЮНКТУРА РИНКУ РАДІОЗАХИСНОГО ХАРЧУВАННЯ

© Скибінська З.М., 2007

Розглянуто кон'юнктуру товарного ринку продуктів харчування з радіопротекторними властивостями (ПХРПД). Встановлено, що цикл ділової активності на досліджуваному ринку є малим, а вид кон'юнктурного коливання – середнім. Проаналізовано півфази ділового циклу та проілюстровано їх. Визначено особливості ринку ПХРПД для дослідження його кон'юнктури. Проаналізовано попит на ПХРПД через призму потреби населення України в основних радіопротекторних інгредієнтах.

The conjuncture of the market of food products with radioprotective qualities was considered (RPFPP). Established that the cycle of business activity on the researched market is small and the type of conjuncture fluctuations is medium. Analyzed business activity semi stages and illustrated them. Defined peculiarities of RPFPP market for its conjuncture research. Analyzed demand for RPFPP in the light of Ukrainian population need in main radioprotective ingredients.

Постановка проблеми. Наявну та виявлену потреби людини, суспільства в будь-якому товарі, наскільки нагальною вона б не була, можна задовольнити за двох умов: якщо будуть виготовлені і запропоновані відповідні для її задоволення товари і якщо про їхнє пропонування на ринку будуть проінформовані потенційні покупці та споживачі. Проте ці дві важливі передумови викликають низку інших. Серед них – зацікавити виробників, торговців у їхньому виготовленні і продажу, а покупців і споживачів – у купівлі та споживанні. Іншими словами, виготовлення товару має бути предметом бізнесу. Рішення щодо цього приймають в контексті радіопротекторних товарів, лікувальних препаратів та послуг за схемою, наведеною на рис. 1.

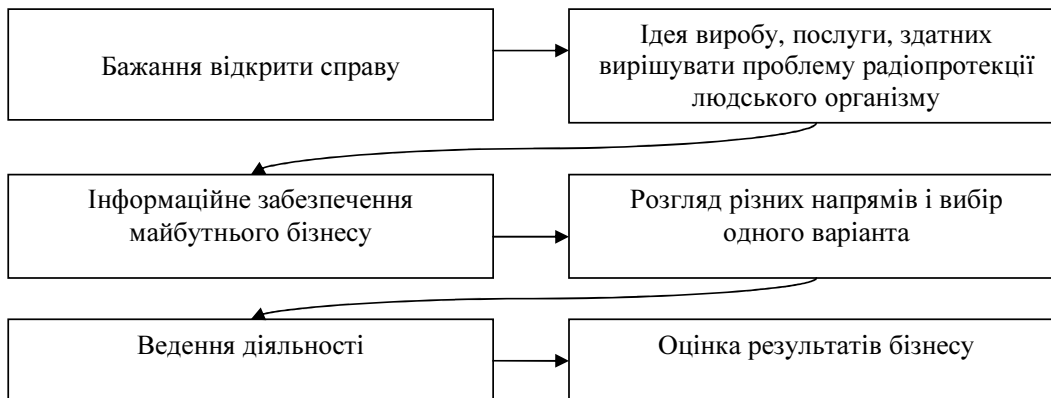

Рис. 1. Процедура прийняття ефективного рішення відкрити бізнес (Розроблено на підставі [1; с. 269])

Аналіз досліджень і публікацій. Що стосується продуктів харчування радіопротекторної дії (ПХРПД) та їхньої специфіки, що полягає в подвійному використанні цих продуктів, то в площині практичного вирішення цього питання важливе інформаційне забезпечення вже наявних на ринку товарів, але сприйняття їх під іншим кутом зору. Відповіді на це запитання могли б дати дослідження кон'юнктури, які ще досі не велися. Проте в попередніх публікаціях ми розпочали розгляд можливостей розв'язання проблеми ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС засобом маркетингу

радіопротекторних товарів та продуктів харчування з радіопротекторними властивостями. Зокрема, не залишено поза увагою природу потреби населення у товарах з радіопротекторними властивостями, домогосподарств у повсякденних засобах контролю рівня радіаційного забруднення та знешкодження його шкідливого впливу [2; с. 379–384], маркетингове забезпечення корисності радіопротекторних товарів [3; с. 371–375], класифікацію продуктів харчування радіопротекторної дії [4; с. 238–243]. Окрім цього, виконано маркетингове дослідження на ринку радіозахисних товарів для виявлення факторів соціологічного виміру [5; с. 217–225] тощо.

Цілі статті. З огляду на актуальність досліджуваної проблематики, недостатню висвітленість її науковцями доцільно розглянути кон'юнктуру ринку радіозахисного харчування, встановити вид і фазу кон'юнктурних коливань, дослідити основні ознаки та особливості ринку, проаналізувати пропозицію та попит на ПХРПД через призму латентної потреби в основному радіопротекторному інгредієнті (пектині) тощо.

Основний матеріал. Кон'юнктура від лат. conjuncture (conjunctio – з'єдную) означає сукупність умов, стан речей, збіг обставин, які можуть впливати на хід, результат якоїсь справи. Стосовно товарного ринку кон'юнктура означає сукупність чинників, умов, притаманних товарному ринку, співвідношення окремих його елементів: пропозиції, попиту, ціни [1; с. 535]. Основним завданням кон'юнктури є отримання інформації для прийняття рішень із оперативного управління ринком. Дослідження кон'юнктури товарного ринку здійснюється в різних галузях промисловості та ґрунтуються на системному використанні інформаційних потоків та методичних прийомів. При вивченні кон'юнктури ставиться завдання не лише визначити стан ринку на той чи інший момент, а і передбачити, як він буде розвиватись далі.

На будь-якому товарному ринку та в економіці будь-якого типу економічні процеси умовно мають вигляд хвилеподібних коливань, які пов'язані з оцінкою економічного зростання та називаються економічним циклом. В економічній теорії кон'юнктури виділяють такі види коливань залежно від довжини хвилі за часовим чинником [6; с.53]:

- довгі хвилі – визначають на макроекономічному рівні за сотні років;
- середні хвилі (малі цикли ділової активності) – довжина хвилі 7–11 років;
- короткі хвилі – довжина хвилі до 5 років;
- дуже короткі хвилі, як правило визначаються сезонними коливаннями.

Довжина хвилі (L) визначається за формулою:

$$L = T_n - T_1,$$

де T – часові відрізки. Так, ПХРПД почали з'являтися на ринку незалежної України у 1996 році ($T_1=1996$) і є в наявності дотепер ($T_n=2007$). Отже, довжина хвилі дорівнюватиме 11 ($2007-1996=11$), тобто вид коливання економічної кон'юнктури – середній, або, як його ще називають, малий цикл ділової активності. На рис. 2 графічно зображено форму малих хвиль ділового циклу. У циклах такого типу виділяють півфази:

- криза;
- депресія;
- поживлення;
- піднесення.

Багато вчених вважають, що спровокувати виникнення малих економічних криз може періодична заміна засобів виробництва. Проте роль кризи не варто недооцінювати. З одного боку, вона може спричинити скорочення виробництва, зниження цін, банкрутство частини суб'єктів господарювання, а з іншого – сприяти природному добору ефективних виробників. Так, виникнення кризи на ринку ПХРПД в кінці дев'яностих призвело до закриття усіх заводів з виробництва пектину, тобто фактично до їхнього банкрутства, а також до зменшення обсягів виробництва ПХРПД (дитячі молочні суміші, соки яблучні з м'якоттю, деякі кондитерські вироби).

З іншого боку, кризове явище на ринку ПХРПД змусило багатьох виробників продуктів харчування розглянути можливість власного виробництва товарів, на які постійно зростає попит, а саме радіозахисного харчування. Як правило, кожне подолання кризового етапу сприяє підвищенню рівня господарювання, заміні застарілих технологій тощо. Залишається сподіватися, що саме такі зміни відбудуться на наступних півфазах хвилі.

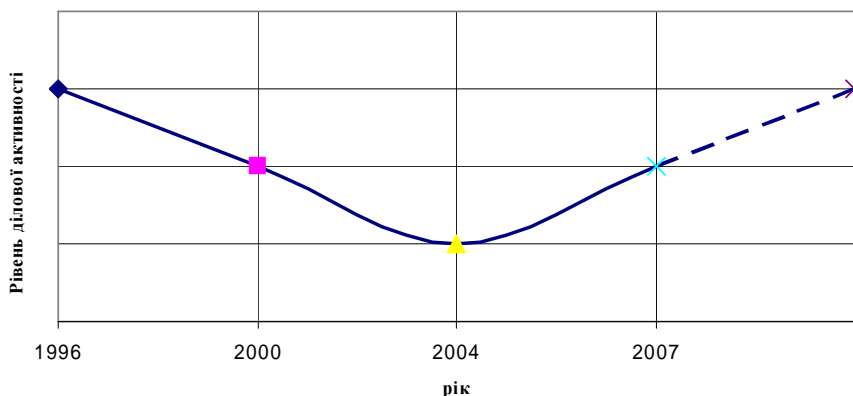

Рис. 2. Форма малої хвилі ділового циклу на ринку ПХРПД

Фаза депресії на ринку є затяжною (близько 4 років) внаслідок впливу несприятливих зовнішніх факторів, таких, як політичні та соціальні (перехід до незалежності, зубожіння населення тощо), які ввели економічну систему в стан нерівноваги. Для досягнення рівноваги у цій економічній системі необхідно надавати податкові пільги виробникам ПХРПД, ввести імпортне мито на пектин та розпочати його внутрішнє промислове виробництво, а також підвищити ефективність поширення лікувально-профілактичних продуктів харчування. На фазу депресії припадає також період поступового вирівнювання та зростання доходів населення, що зумовило збільшення сукупного попиту. Проте розширити виробництво до рівня наявного попиту неможливо через відсталість матеріальної бази виробництва за період кризи. Тому фаза поживлення характеризується відновленням основного капіталу, виникненням нових підприємств тощо. Так, розвиток ринку ПХРПД досяг апогею в період 2004–2007 років. Саме на цей період припадає розроблення та поява на ринку більшості продуктів радіозахисного харчування, налагодження їхнього промислового виробництва та отримання відповідних товарних знаків (“Живчик”, пиво “Оксамитове”, ікра “Альгінова” та деякі кондитерські вироби). На поточний момент ринок ПХРПД перебуває у наступній фазі малої хвилі ділового циклу, піднесення. На цьому етапі розвитку ринку зростають обсяги виробництва ПХРПД на основі імпортного пектину, в перспективі може налагодитися промислове виробництво вітчизняного пектину, а перевищення обсягів виробництва над максимальним рівнем відповідності попиту та пропозиції може повернути систему в стан нового витка економічного циклу.

Вивчення кон'юнктури ринку продуктів харчування радіопротекторної дії є особливо важливим, оскільки такі дослідження ще не здійснювались, а потреба оперативного впливу на ринок з боку підприємців та держави існує. Розроблена методика дослідження та прогнозування кон'юнктури товарного ринку [1; с. 135]. Вона включає декілька принципів, основним з яких є принцип дотримання певної послідовності дослідження. Найпершим етапом дослідження кон'юнктури вважають дослідження основних ознак і особливостей ринку. Для ринку ПХРПД їх декілька:

- наявність прихованого, латентного попиту;
- подвійне призначення більшості ПХРПД;
- розбіжності у характеристиках попиту, пропозиції та засобах маркетингу;

– ринок ПХРПД є важливою складовою ринку радіопротекторних товарів і, разом з тим, він об'єднує декілька ринків харчової промисловості (м'ясо-молочної, хлібопекарської, молочної, кондитерської тощо);

- відсутність статистичної інформації про основні елементи ринку;
- недосконалість норм споживання окремих продуктів або їхня цілковита відсутність для населення, що проживає в окремих зонах забруднення, та стану здоров'я людей;
- відсутність методик вивчення попиту, пропозиції то прогнозування кон'юнктури ринку.

Прогноз кон'юнктури ринку ПХРПД передбачає аналіз стану кон'юнктури, тобто виявлення основних тенденцій виробництва, товарного пропонування цих продуктів, попиту і споживання, ціни. Аналізуючи кон'юнктуру ринку, доцільно оперувати інформацією як про самі ПХРПД, так і про основні радіозахисні інгредієнти (пектин).

Розгляд кон'юнктури ринку ПХРПД доцільно розпочати із аналізу попиту. Його особливість щодо радіозахисного харчування в тому, що певна його частина є латентним, прихованим (відсутність відчуття потреби в споживанні ПХРПД, хоча стан здоров'я вимагає цього), інша частина нереалізованим (люди відчувають потребу, але не можуть її задовольнити з певних причин), а ще інша – реалізованим, сформованим або альтернативним попитом (необхідність споживання визнана і втілена в життя). Саме тому спочатку варто визначити загальну потребу населення постраждалих територій України в пектині як основній радіопротекторній сировині. Попит на неї є похідним від попиту на радіопротекторні продукти.

Так, загальна потреба в пектині з урахуванням норми споживання пектину (в профілактичних цілях – 2–4 г для людини на добу, а для людей, які проживають у зонах радіаційного контролю ця норма дорівнює 16 г і в лікувальних цілях – 32 г) його кількість за умови щоденного споживання пектиновмісних продуктів для регіону з населенням 1 млн. чол. становить щонайменше 1000 тонн на рік [7; с.137]. Зазначимо, що загалом простежується тенденція до збільшення обсягів споживання пектину в світі, починаючи з дев'яностих років, а за останні роки темпи збільшення в середньому становлять 5%.

Річна потреба в пектині для середньорічної кількості наявного населення в радіаційно забруднених територіях у 2006 р.

Зона	Область	Населення, тис. чол.	Потреба в пектині, т	
			в профілактичних цілях (16 г)	в лікувальних цілях (32 г)
1		0,21	0.003	0.007
2	Житомирська	1373,9	21.982	43.965
	Київська	1808,3	28.933	57.866
	Чернігівська	1225,2	19.603	39.206
Разом у 2-й зоні		4407,4	70.518	141.037
3	Вінницька	1753,9	28.062	56.037
	Волинська	1054,7	16.875	33.750
	Рівненська	1168,3	18.693	37.386
	Черкаська	1386,6	22.186	44.371
Разом у 3-й зоні		5363,5	85.816	171.632
4	Івано-Франківська	1403,7	22.459	44.918
	Сумська	1279,9	20.478	40.957
	Тернопільська	1134,2	18.147	36.294
	Хмельницька	1414,9	22.638	45.277
	Чернівецька	918,5	14.697	29.392
Разом у 4-й зоні		6151,2	98.419	196.838
Разом		15922,31	254.756	509.514

У таблиці підраховано річну потребу в пектині людей, що проживають на радіаційно забруднених територіях. Таку потребу в пектині порівняно із населенням інших, порівняно чистих, областей можна розцінити як першочергову, оскільки доза опромінення людей, що проживають у зонах радіаційного контролю, перевищує ту, яку отримали мешканці решти території України. Найбільшу кількість пектину потребує населення четвертої зони від 98.419 т на рік, для профілактики, до 196.838 т на рік, з лікувальною метою, що зумовлено, передовсім, найбільшою загальною кількістю населення, що постійно проживає в областях, які належать до четвертої зони забруднення.

Перша ж зона заселена переважно самоселами (0,21 тис. чол), які потребують більшою мірою використання пектину в лікувальних цілях, ніж в профілактичних. Споживання лікувальної дози пектину не лише допоможе їм поступово очистити організм від довгоживучих цезію та стронцію, а і захистить від подальшого внутрішнього опромінення організму людини.

Серед усіх областей найбільшу кількість пектину необхідно поставляти у Київську (28.933–57.866 т в рік), що зумовлено знову ж таки чисельністю населення, що проживає у цій області. Найменша кількість пектину необхідна Чернівецькій області (14.697–29.392 т в рік). Загальна потреба населення, що проживає на територіях, віднесених до зон радіаційного контролю, становить від 254.756 (в профілактичних цілях) до 509.514 т (в лікувальних цілях) на рік. З урахуванням того, що радіозахисне харчування показано в профілактичних цілях для всього населення України, то потреба в пектині може досягати і 1000 т. Таку кількість пектину оператори-імпортери не можуть поставляти в Україну. З іншого боку, вони працюють переважно з гуртовими покупцями, виробниками радіопротекторних продуктів – молокозаводами, кондитерськими фабриками, пивзаводами, а здійснювати роздрібну торгівлю, просування, рекламу цього радіозахисного продукту без відповідної підтримки держави їм не вигідно. Тому населення не має можливості купувати та використовувати пектин як добавку для приготування їжі в домашніх умовах. Пектин у необхідних обсягах не реалізується в роздріб через високу імпорتنу ціну, практичну відсутність власного виробництва та низьку купівельну спроможність населення. Крім того, відсутність достатньої інформації про ПХРПД та заохочення національного виробника пектину з боку держави перешкоджають розвитку ринку.

Висновки. Вищенаведене яскраво свідчить про неефективність управління економікою України, про відсутність комплексної цільової програми боротьби з наслідками Чорнобильської катастрофи, захисту здоров'я людей. Для виробництва пектину в Україні є всі передумови:

- достатня сировинна база (відходи виробництва цукру, яблучних соків);
- нескладна технологія виробництва пектину;
- незначні кошти для закупівлі відповідного устаткування, технологічних ліній.

Окрім цього, налагодження промислового виробництва пектину допоможе вирішити такі проблеми:

- забезпечення зайнятості населення;
- відрахування податків до місцевих та державного бюджетів;
- зниження собівартості пектину та основного продукту.

1. Скибінський С.В. *Маркетинг. Ч. 1.* – Львів, 2000. 2. Самойленко З.М.* *Маркетинг продуктів харчування радіопротекторної дії: макро- та мікрорівень // Логістика.* – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”. – 2003. – №472. – С. 379–384. 3. Самойленко З.М. *Маркетингове забезпечення корисності продуктів харчування радіопротекторної дії // Формування ринкової економіки. Спец. вип. “Сучасні проблеми теорії та практики маркетингу”.* – К., 2004. – С. 371–375. 4. Самойленко З.М. *Класифікація продуктів харчування радіопротекторної дії як основа організації внутрішнього ринку // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи*

* Прізвище Самойленко З.М. змінено на Скибінська З.М.

становлення і проблеми розвитку. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”. – 2002. – №457. – С. 238–243. 5. Самойленко З.М. Соціологічні дослідження як основа вивчення ринку ПХРПД // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”. – 2002. – №466. – С. 217–225. 6. Карпов В.А., Кучеренко В.Р. Маркетинг: прогнозування кон’юнктури ринку: Навч. посібник. – К., 2001. 7. Смоляр В.И. Ионизирующая радиация и питание. – К., 1992.

УДК 658:330:631.6.004.12

П.М. Скрипчук, О.В. Пахаренко
Національний університет водного
господарства та природокористування

РОЗРОБЛЕННЯ КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ВОДОГОСПОДАРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

© Скрипчук П.М., Пахаренко О.В., 2007

Висвітлено актуальні питання щодо впровадження системи менеджменту якості (СМЯ) для водогосподарських організацій. Розглянуто критерії оцінки СМЯ на прикладі Рівненського облводгоспу. Зокрема, проаналізовано якість робіт на прикладі проекту “Техніко-економічний розрахунок необхідності руслорегулюючих та протипаводкових заходів на ділянці річки Прип’ять в межах Рівненської області”. Запропоновані економічні, адміністративні та соціальні критерії для оцінки складових СМЯ в майбутньому.

In this article it is highlighted actual questions in order to improve the system of management quality (SMQ) for waterengineering organizations.

It is noted the criteria of estimation as a sample is Rivne waterplant. In addition, it is analyzed the quality of work as an example is the project “Techical economic calculation of necessity of sourcereregulating and anti-floods measures on the river “Pripiat” in Rivne region”.

It is proposed economical, administrative and social criteria of components estimation of SMQ in future.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації ринку проблема якості є актуальною для всіх країн та організацій, оскільки тільки продукція високої якості може бути конкурентоспроможною. Завдання підвищення якості є довготерміновим і безперервним, тому що її рівень не може бути сталим. Але на кожному етапі якість має бути оптимальною, тобто такою, що максимально задовольняє потреби споживачів в економічно обґрунтованих затратах на її досягнення.

Системи менеджменту якості (СМЯ) застосовують у різних організаціях (фірмах) до всіх аспектів управління, наприклад, маркетингової, фінансової, екологічної діяльності. Стандарти на системи менеджменту якості не можна ототожнювати зі стандартами на якість продукції, тому що вони не виключають один одного. Стандарти на СМЯ розкривають механізми досягнення найвищих показників (в певній галузі) зокрема і за конкретними вимогами (показниками) стандартів, технічних умов, санітарних правил тощо. Під час контролю водогосподарських об’єктів, проектування гідротехнічних споруд, експлуатації меліоративних систем використовується інформація про фактори і об’єкти довкілля. Тому в СМЯ на всіх стадіях розроблення, документування, впровадження та функціонування необхідно враховувати впливи на довкілля (особливо їхні якісні показники). Отже, процеси, що використовують для створення СМЯ, будуть переплітатися з процесами створення систем екологічного менеджменту.

Аналіз досліджень і публікацій. СМЯ здійснено у працях як українських вчених: Т. Галушкіної, В. Лук’янихіна, Л. Горбач, В. Голяна, В.Пунька, так і всесвітньо відомих